

УНИКАЛНА ПРИШКА С ВАЖНО ЗНАЧЕНИЕ ЗА БЪЛГАРСКАТА ИСТОРИОГРАФИЯ

В църквата „Св. Марина“ – гр. Дебелец, намерихме в църковната книга „Пент икостар“ от 1835 година важна историческа бележка за съдбата на Велчевата завера писана през 1835 година.

Църквата „Св. Марина“ е възстановена 1834 година, върху основите на стара църква, както се вижда от надписа на западната входна врата. Надписът е на гръцки и славянски. Според гръцкия надпис за построяването ѝ е съдействал гръцкият митрополит Иларион Критски. Пак според същия дейно участие са взели 10 (δέκα) заможни селяни и останалите християни.

През тревожната за християните 1835 година свещ. Иван Плаковски ни е оставил следното сведение за трагичната Велчева завера: „Да се знае кога стана големия страх в Търновската околия на християните от турците – щяха да ни сечат (колят) защото уловиха един московец на „Св. Илия“ манастира плаковски и хвърлиха яда си на християните че ще им вземем царството. Войниците на пашата хванаха игумена и други от Търново. Четирима обесиха в Търново, а други във Видин.

Годината беше 1835 по Великден. Тази есен се закупи този триод пентикостар за 300 гроша.

Село Дебелец“

За живота и дейността на този буден Божи служител се знае твърде малко. В „Енциклопедия на българска възрожденска интелигенция“ е известен под две имена „поп Иван“ и „поп Иван Плаковски“. Ако е вярно твърдението в книгата „Бележити търновци“, той напуска Плаково към 1830 г., но кога идва в Търново не е известно. Починал е на 9 януари 1869 г. в гр. Търново.

В 1835 година вече е свещеник в Дебелец, но кога го е напуснал, не се знае. Относно рождената дата – можем само да предполагаме. Съгласно каноните на Православната църква, за да стане свещеник, трябва да е

навършил 30 години, да е женен и с деца. (Иван Радев. История на В. Търново с. 498). Но това не се е спазвало от гръцките владици в българските земи. Софроний Врачански е бил ръкоположен на 24 години.

След като църквата „Св. Марина“ в Дебелец е била построена през 1834 г. свещ. Иван Плаковски е бил първият ѝ свещеник. Вероятно свещ. Плаковски е роден не по-късно от 1810 година. Не е изключено да е ръкоположен в църквата „Св. Марина“ в Дебелец.

Името на свещеника се среща в следните книги:

1. „Служба на Св. Харалампий“ 1847 г. (като поп Иван)
2. „Православно учение“ 1844 г. (като поп Иван)
3. „Писменица на славянски език 1847 г. (като поп Иван от Плаково)
4. „Смесена китка“ 1853 г. (като поп Иван Плаковски)
5. „Повест или поучение славянско“ (като поп Иван Плаковски)
6. „Евангелие поучително“ 1846 г. (като поп Иван Плаковски)
7. „Писма за службата Божия“ 1858 г. (като поп Иван Плаковски)

От написаното в книгата се вижда, че християните са прекарвали Великденските празници в голям страх от турците, които всеки момент могли да започнат да ги избиват. Известни са може би избиванията в Гърция по време на въстанието в 1821 година. Авторът не бил запознат за готвеното въстание от Велчо Атанасов Джамджията (Ив. Радев. История на В. Търново с. 498) Може би от страх не се е интересувал кои са инициаторите на подготвеното въстание. Капитан Георги Мамарчев е българин – офицер на руската армия. Заедно с Бойчо Цеперански се опитал и след Одринското от 1829 г. да вдигнат въстание в гр. Сливен, но били заловени от руските

„Велчовата завера“ – худ. Вельо Митев

комендантски части и съдени от руски военен съд. След оттеглянето на руските войски Мамарчев бил помилван и оставен за комендант в гр. Силистра, а Бойчо войвода е заточен в Сибир, откъдето през 1833 година успява да избяга. Завръща се в България и отново образува хайдушка чета. Пада убит през 1856 г. край Хаинбоаз, местността Були бук.

Георги Мамарчев е взет за Московец, а всъщност е българин с руско поданство. Като руски поданик не е осъден на смърт, а е заточен на остров Самос.

Според Г. Раковски съзаклятниците са били подложени на нечувани мъки. На игумена на Плаковския манастир Сергей са били избити зъбите, след което бил заточен в Мъглишкия манастир, където в 1836 година е умрял. Авторът на сведението греша, като казва, че в Търново са били обесени четирима съзаклятника. (вж. П. Хитов – „Как станах хайдутин“). В Търново са обесени на Баждърлък (днес площад „Велчова завера“) Велчо Атанасов Джамджията, Хаджи Йордан Брадов, Колю Гайтанджията и майстор Митю Софиянеца, обесен на Дервентската порта на манастира „Св. Преображение“, чиято църква е градил. Иванаки Кюркчията от с. Вратца (днес Стефаново) по заповед на Хюсеин паша е изпратен да бъде доразследван във Видин, но по пътя е починал от раните нанесени му при изтезанията.

Поп Иван Плаковски не е знаел нищо за подготовяното съзаклятие. Заверата е била разкрита още в зародиша си. За нея са знаели малцина. Не може един буден за времето свещеник да не знае повече за готвения бунт. От страх може би не се е интересувал за завераджиите. Турците, като знаели както е станало с гръцкото и сръбското въстание, взели бързи мерки за ликвидиране на бунта. Набързо осъдили завераджиите на смърт.

Игуменът на Плаковския манастир бил заточен по ходатайство на В. Търновския митрополит Иларион Критски в Мъглишкия манастир, където в 1836 г. починал от раните си (вж. История на България, изд. Академия на науките, с. 340).

Георги Мамарчев, като руски поданик и от политически съображения бил заточен на остров Самос.

„Секето беше 1835 по Великден“ авторът посочва точно годината на събитието. През 1835 г. по Великден завераджиите са били обградени вечерта срещу разпети петък. Кога точно е било залавянето? В една стара църковна книга на Присовския манастир „Св. Архангел“, Триод II част четем: „През 1835 г. осъдените на смърт са били веднага обесени, набързо за да всеят страх у християните на 7 април по Юлианския календар, което по Григорианския календар възприет през 1916 г. е 19 април“.

За Велчевата завера споменава в книгата си „Горски пътник“ след 15 години Г. С. Раковски. Преди години някои оспорваха годината и мястото на заверата. Един писател написа в историческия роман „Сребърната сабя“, че Велчовата завера е станала в Преображенския манастир през 1842 г.

Кога е написана тази кондика? Може би от съображения за сигурност поп Иван е поместил сведението в средата на книгата Триод-пентикостар. Това се вижда в самото място „Тази есен се купи този Триод-пентикостар за 300 гроша, село Дебелец“. Авторът е написал кондиката през месеците октомври или ноември или най-късно началото на декември. Накрая написва и мястото – село Дебелец в църквата „Св. Марина“.

Писаното от този Божи служител въпреки някои неточности ни показва точно времето на провала на Велчевата завера – 1835 година.

Колкото до езика и стила – свещеника пише на търновския говор, който се говорил в Дебелец, Килифарево, Присово и др. села. Употребява църковнославянски шрифт. Вмъква и турски думи ихтис – яд, сене – година вместо славянското ЛЕТО. Употребява славянското „҃“ = „у“ вместо „о“.

За историческата наука тази бележка има голямо значение, защото определя точно годината на Велчевата завера, тъй като е поместена в същата 1835 година – няколко месеца след обесването на завераджиите.

отец Пеню Цвятков Пенев
с. Войнежа, община В. Търново
2005 г.

